

УДК 338.2
JEL Classification Code: M39

Хринюк О.С.

*к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Середюк Ю.М.

*студент ФММ, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено економічну сутність управління прибутковістю підприємства. Зокрема, визначено цілі, основні чинники, які впливають на процес управління прибутковістю, критерії вибору комплексу заходів з підвищення прибутковості підприємства та структуру системи управління прибутковістю. Розглянуто та обґрунтовано основні принципи функціонування системи управління прибутковістю, основними з яких є сумісність із загальною системою управління підприємством, узгодженість із стратегією розвитку підприємства, широка варіативність, комплексність прийняття рішень, динамічність управління, системність, безперервність, альтернативність, відносна автономність та відповідність. Визначено суб'єктивні та об'єктивні чинники, що здатні впливати на механізм управління прибутковістю та відмічена важливість оцінки їх можливого впливу при формуванні та впровадженні системи управління прибутковістю. Досліджено структуру системи управління прибутковістю, представлену взаємопов'язаними елементами, які в процесі самостійно виконують різні функції у певній послідовності, а в комплексі забезпечують реалізацію мети та вирішення завдань, спрямованих на управління прибутковістю.

Ключові слова: прибуток; прибутковість діяльності підприємства; ефективність; система управління прибутковістю.

Постановка проблеми. В умовах сучасної ринкової економіки, яка характеризується мінливістю та динамічністю економічних процесів, все більшої актуальності та значущості набуває управлінська діяльність, яка має забезпечити ефективність функціонування підприємства та сприяти зростанню його конкурентоспроможності і життєздатності. Основною мірою ефективності провадження господарської діяльності підприємства є прибуток. Він є основним джерелом розвитку підприємства, зміцнення фінансово-економічного потенціалу, а також є рушійною силою науково-технічного прогресу та соціального розвитку.

В процесі функціонування підприємству вкрай важливо приділяти належну увагу управлінню прибутковістю. Проблематика прибутковості суб'єкта господарювання охоплює усі етапи та ланки формування прибутку, а також включає процес його розподілу та використання. Те, наскільки ефективно підприємство здатне реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, прямо залежить від того, наскільки дієвою є впроваджена система з управління прибутковістю, яка виражається в механізмах розробки, прийняття та реалізації господарських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання прибутковості підприємства та управління нею досліджені та висвітлені у працях багатьох

зарубіжних та вітчизняних вчених і дослідників, серед яких слід відзначити А.Д. Шеремета, В.В. Ковальова, В.П. Савчука, Г.В. Савицьку, Д.К. Ван Хорна, Є.Ф. Брігхема, І.О. Бланка, Н.М. Григорську, О.І. Давидова, Ю.А. Гайбура, Т.Ю. Назарова та інших. Певні аспекти управління прибутковістю досліджено в працях Мартиненко В.П., Л.В. Сковородкіної, Р.В. Скалюка, В.В. Худи, С.В. Ногіної та інших авторів.

Метою статті є розкриття теоретичних основ управління прибутковістю підприємства в сучасних умовах господарювання, а саме – його сутності та функціонального змісту, формування системи та напрямів удосконалення.

Методологія. Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження стали загальнонаукові методи наукового пізнання: монографічний, метод аналізу, метод теоретичного узагальнення та систематизації.

Виклад основного матеріалу. Основною ціллю функціонування підприємства є отримання прибутку, який характеризує ефективність провадження господарської діяльності та є основним джерелом її відтворення та розширення. З метою забезпечення позитивних результатів діяльності та сталого розвитку в перспективі підприємствам важливо прогнозувати рівень їх фінансово-економічного стану і, зокрема, прибутковості.

З метою дослідження сутності поняття «управління прибутковістю підприємства» доцільно розглянути тлумачення, які уже були надані вітчизняними та зарубіжними вченими і дослідниками.

Так, наприклад, Л.В. Сковородкіна вважає, що управління прибутком – це процес розроблення і прийняття рішень з питань формування, розподілу і використання прибутку на підприємстві з метою забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періодах [9, с. 137].

Р.В. Скалюк вважає, що управління прибутком підприємства – це комплексний процес розробки та реалізації обґрунтованих управлінських рішень у розрізі процесів формування, розподілу, використання прибутку, спрямованих на забезпечення стійкого підвищення прибутковості, ринкової вартості та досягнення довгострокового економічного розвитку підприємства, що сприяє успішній реалізації його головної мети [8, с. 114].

На думку В.В. Худи управління прибутком являє собою цілеспрямований, систематичний процес підготовки, оцінки, відбору та реалізації альтернативних управлінських рішень з усіх питань його формування, розподілу та використання на конкретному торговельному підприємстві [10, с. 430].

С.В. Ногіна визначає управління прибутком як процес вироблення і прийняття управлінських рішень по всіх основних аспектах його формування, розподілу, використання і планування на підприємстві [6, с. 284].

Розглядаючи наведені визначення можна спостерігати єдність вчених в тому, що сутність поняття управління прибутком полягає в прийнятті управлінських рішень, що направлені на його зростання. В то й же час поняття прибутковості значно ширше ніж поняття прибуток, адже прибуток виражає абсолютний ефект від діяльності підприємства, тоді як прибутковість характеризує рівень її ефективності. Виходячи з цього, можна запропонувати наступне трактування поняття: управління прибутковістю підприємства – це безперервний систематизований процес розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень, направлених на збільшення маси та ефективності використання прибутку у відповідності із можливостями внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

Виходячи з цього, окремої уваги у сфері управління прибутковістю підприємства заслуговують дослідження способів та умов максимізації прибутку. З цією метою на підприємствах слід формувати систему управління прибутковістю, яка б враховувала всі наявні умови та фактори і відповідала б стратегічним та поточним планам розвитку.

Система управління прибутковістю повинна забезпечувати економічну безпеку діяльності підприємства та включати набір індикаторів, які сигналізують про появу процесів формування кризових явищ та сприяють своєчасному реагуванню з метою нейтралізації або мінімізації їх впливу.

Формування системи управління прибутковістю підприємства може базуватись на наступних принципах:

1. Принцип інтеграції із загальною системою управління підприємством, який передбачає узгодженість цілей системи управління прибутком і стратегічних цілей розвитку підприємства.

2. Принцип безперервності, який обумовлюється необхідністю постійного функціонування системи управління прибутком, оскільки діяльність підприємств має безперервний характер.

3. Принцип системності, який передбачає ієрархічну побудову системи управління у взаємозв'язку та взаємозалежності її елементів.

4. Принцип ефективності, який ставить вимоги досягнення найбільшого економічного ефекту при існуючих ресурсних обмеженнях на підприємстві.

5. Принцип комплексності, який має забезпечити високу результативність формування, розподілу та використання прибутку підприємством загалом. При цьому найефективніше впроваджувати комбінацію декількох заходів в рамках обраного методу чи форми управління, щоб досягти найкращого результату.

6. Принцип динамічності управління, що вимагає швидкого пристосування системи управління прибутком до постійних змін зовнішнього й внутрішнього середовища.

7. Принцип варіативності підходів до розробки окремих управлінських рішень. Полягає в розробленні та аналізі альтернативних сценаріїв розвитку господарської діяльності підприємства та прийняття на їх основі управлінських рішень стосовно управління прибутком.

8. Принцип орієнтації на стратегічні цілі розвитку підприємства.

9. Принцип альтернативності, який зводиться до вибору тих чи інших методів управління при аналізі всіх можливих альтернативних варіантів для вибору найбільш ефективних та доцільних в певних умовах господарювання [2, с. 147; 11].

На наш погляд, вказану сукупність принципів доцільно доповнити двома наступними:

– принцип відносної автономності системи управління прибутковістю, який, з однієї сторони, вказує на те, що така система має мати свої контури та свої складові, а з другої сторони, вона, в якості підсистеми, входить до системи вищого порядку – управління підприємством;

– принцип відповідності, за яким управління прибутковістю має базуватись на виявленні в першу чергу прямих причинно-наслідкових зв'язків між чинниками та об'єктом управлінського впливу, що дасть змогу підвищити її ефективність.

Система управління прибутковістю розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, кожен з яких окремо виконує певну функцію, а в комплексі разом забезпечують реалізацію мети із підвищення прибутковості [4]. В розвиток такої думки пропонуємо спочатку виділити окремі блоки елементів (підсистеми), а потім самі елементи (рис. 1).

Головною складовою вказаної системи є механізм управління, який складається з відповідних форм та методів управління. З точки зору функціонального підходу структуру механізму управління прибутковістю пропонується розглядати як сукупність наступних елементів (блоків): організаційно-методичний блок, блок формування, блок розподілу прибутку та блок його використання.

Управління процесом формування прибутку відбувається за рахунок блоку елементів, які включають в себе механізм з управління формуванням доходів та витрат і підсистеми коригування та аналізу фінансово-економічного стану, які забезпечують оцінку поточного стану підприємства та сприяють своєчасному реагуванню у випадку відхилень від запланованого ходу діяльності, а також дозволяють визначати подальшу структуру фінансування підприємства.

Важливою складовою процесу розподілу прибутку є його відповідність політиці та стратегії розвитку підприємства, визначення відповідних пропорцій при спрямуванні коштів на виконання поточних зобов'язань перед державою, на виплату дивідендів власникам чи на власні потреби підприємства, що дозволяє оптимізувати структуру його розподілу, враховуючи при цьому інтереси власників, працівників підприємства та суспільства.

Складові механізму блоку використання прибутку спрямовані на забезпечення ефективності подальшої господарської діяльності та контролю відповідності поточних результатів функціонування із довгостроковими планами розвитку підприємства, що дає змогу проводити

потрібні коригуючі управлінські дії на елементи попередніх блоків управління для досягнення бажаних кінцевих результатів.

Рисунок 1 – Структура системи управління прибутковістю Джерело: розроблено авторами на основі [4]

При визначенні заходів з підвищення прибутковості необхідно максимально точно їх оцінити. А для цього слід перш за все дослідити критерії їх оцінки та сформувані відповідний перелік (табл. 1). Оскільки оцінка заходів є, по суті, безперервним процесом, коли по ходу її проведення ці критерії деталізуються та уточнюються [7, с. 88]. Методика їх використання потребує подальших досліджень.

Таблиця 1 – Критерії вибору заходів підвищення прибутковості підприємства

Групи критеріїв	Назва/ сутність критерію
Загальні критерії	1) сумісність заходів з поточною стратегією підприємства та його довгостроковими планами; 2) допустимість змін у стратегії фірми з урахуванням ресурсного потенціалу підприємства; 3) узгодженість заходів з уявленнями про місію підприємства; 4) відповідність заходів політиці управління ризиками на підприємстві; 5) відповідність заходів інноваційній політиці підприємства.
Маркетингові критерії	1) відповідність проектного заходу чітко визначеним потребам ринку; 2) загальна місткість ринку; 3) частка ринку, яку зможе контролювати підприємство; 4) життєвий цикл товару; 5) ймовірний обсяг продажу; 6) часовий аспект ринкового плану; 7) ціноутворення та сприйняття продукту споживачами; 8) конкурентна позиція; 9) відповідність продукту існуючим каналам розподілу; 10) оцінка стартових витрат.
Науково-технічні критерії	1) відповідність проектного заходу техніко-технологічній політиці підприємства; 2) інноваційність заходу; 3) наявність науково-технічних ресурсів для виконання проекту; 4) вплив на інші проекти.
Фінансові критерії	1) вартість підготовки та впровадження заходу; 2) наявність джерел фінансування у потрібні моменти часу; 3) вплив на інші проекти, що потребують фінансових коштів.
Виробничі критерії	1) потреба в оновленні технологічних процесів; 2) забезпеченість і кваліфікація виробничого персоналу; 3) відповідність проектного заходу наявним виробничим потужностям; 4) достатність матеріальних ресурсів; 5) виробничі витрати; 6) потреба в додаткових потужностях.
Економічні критерії	1) потенційний річний розмір прибутку; 2) термін окупності заходу; 3) очікувана норма прибутку.

Джерело: Розроблено авторами на основі [7, с. 89]

Управління прибутковістю залежить від суб'єктивних та об'єктивних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру (табл. 2). Передумовою

впливу суб'єктивних чинників є безпосередньо діяльність підприємства, а об'єктивні виникають поза його волею. В процесі управління прибутковістю важливо враховувати можливі результати їх впливу, їх спрямованість та рівень.

Таблиця 2 – Чинники впливу на управління прибутковістю підприємства

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Рівень розвитку держави	Діюча система управління на підприємстві
Рівень розвитку економіки	Рівень кваліфікації працівників
Рівень розвитку галузі	Маркетингова, цінова та асортиментна політика суб'єкта господарювання
Динаміка ВВП	Обсяг випуску та асортимент продукції
Соціально-економічна політика	Якість продукції
Правове забезпечення функціонування підприємств	Собівартість продукції
Рівень інфляції	Технічний та організаційний рівень виробництва
Діюча податкова система в державі	Конкурентоспроможність товарів

Джерело: Розроблено авторами на основі [4]

При кількісній оцінці прибутковості підприємства науковці використовують різноманітні показники, віддаючи перевагу показнику рентабельності.

Так, з метою оцінки прибутковості С.Б. Довбня та О. Г. Пендик об'єднують коефіцієнти рентабельності у три групи за наступними ознаками:

- оцінка ефективності діяльності підприємства в цілому;
- оцінка ефективності за видами діяльності (в тому числі операційної, інвестиційної, фінансової);
- оцінка ефективності використання ресурсів [1, с. 95].

Л.А. Лахтіонова поділяє коефіцієнти рентабельності за наступними групами:

- показники рентабельності щодо реалізації;
- показники рентабельності щодо активів;
- показники рентабельності щодо власного капіталу та зобов'язань;
- показники рентабельності витрат і продукції [5, с. 365]

О.А. Зінченко класифікує коефіцієнти рентабельності за наступними критеріями:

- часу (моментні, статистичні, динамічні);
- витрат (активи, застосовані ресурси, споживані ресурси);
- результату (загальний прибуток, оподаткований прибуток, чистий прибуток);
- узагальнення (узагальнені, локальні, часткові);
- інфляції [3, с. 152].

Вважаємо за необхідне, перш за все визначитись з первинним підходом при виборі тих чи інших показників оцінки.

Незважаючи на велику різноманітність чинників впливу на прибутковість підприємства та потребу в їх оцінці в процесі поточного та стратегічного управління, їх сумарний вплив на результативність та ефективність діяльності підприємства та його системи управління, на основі результативного підходу, можна з достатньою, на наш погляд, об'єктивністю комплексно оцінити двома показниками – обсягом одержаного прибутку та рентабельністю діяльності підприємства.

Слід зазначити, що показники прибутку та рентабельності доповнюють один одного в оцінці прибутковості суб'єкта господарювання. Прибуток виражає абсолютний результат функціонування підприємства за певний проміжок часу та дає уяву про абсолютний рівень прибутковості, а рентабельність, як відносний показник, визначає співвідношення абсолютної величини прибутку до обсягу використаних ресурсів і характеризує її відносний рівень. Крім того за значеннями коефіцієнтів рентабельності можна оцінити ефективність системи управління прибутковістю підприємства та намітити шляхи її покращення.

Виходячи з вище викладеного, управління прибутковістю підприємства зводиться до розробки та впровадження оптимальної організаційно-економічної системи, яка б включала всі необхідні елементи методичного, інформаційного та організаційного характеру, сприяла б ринковій мобільності та гнучкості виробництва підприємства, покращенню конкурентоспроможності продукції і була спрямована на забезпечення високої ефективності функціонування підприємства.

Висновки. Отже, дослідження показало, що в умовах сучасної економічної системи, якій притаманні невизначеність та динамічність процесів, впровадження дієвої системи управління прибутковістю є важливим чинником забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання.

Система та механізм управління прибутковістю вимагають відповідності із загальною стратегією розвитку підприємства та гармонійного інтегрування у загальну систему управління підприємством. Їх розробка є складним багаторівневим процесом та потребує врахування і оцінки впливу суб'єктивних та об'єктивних чинників зовнішнього та внутрішнього оточення підприємства.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленні вже існуючих теоретичних аспектів процесу управління формування прибутковості. Зокрема, наведено нове трактування поняття "управління прибутковістю підприємства" як безперервний систематизований процес розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень, направлених на збільшення маси та ефективності використання прибутку, у відповідності із можливостями внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. На основі функціонального підходу удосконалено структуру системи управління прибутковістю підприємства, в якій механізм управління

прибутковістю доповнено рядом функціональних елементів. Запропоновано розширити коло принципів формування системи управління прибутковістю підприємства, включивши в їх склад принцип відносної автономності та відповідності.

Теоретична значимість дослідження полягає у тому, що в ньому акцентовано увагу на ряді теоретичних положень для глибшого розуміння сутності поняття "управління прибутковістю підприємства", його змісту та принципів формування відповідної системи.

Практична значимість роботи визначається тим, що використання розроблених в ній положень та наданих рекомендацій можна використати на практиці для формування та удосконалення структури системи управління прибутковістю, впровадження якої сприятиме зростанню ефективності діяльності підприємства.

Подальший напрямок дослідження проблеми полягає у поглибленому аналізі чинників впливу, шляхів та напрямів зростання ефективності управління прибутковістю підприємств в сучасній економічній системі.

Список використаних джерел

1. Довбня С.Б., Пендик О.Г., 2014. Методичні особливості показників рентабельності та розробка їх класифікації. *Молодий вчений*. 5, С. 94–97.
2. Жигалкевич Ж. М., Фісенко Е.С., 2016. Система управління прибутком як умова ефективного функціонування підприємства. *Економіка і суспільство*. 4, С. 145 – 148.
3. Зінченко О.А., 2013. Визначення показників рентабельності на основі величини якості прибутку *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 28, С. 150–155.
4. Кушик І.Л., Мартиненко В.П., 2017. Управління процесом формування прибутковості на підприємстві, *Актуальні проблеми економіки та управління*, [online] 11, Доступно: – <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22592> [Дата звернення 19 січня 2021].
5. Лахтіонова Л.А., 2004. *Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств*. Київ: КНЕУ.
6. Ногіна С.В., 2013. Шляхи вдосконалення формування і розподілу прибутку. *Економічний аналіз*. 8, С. 283–286.
7. Олійник Т.В., 2017. Критерії та напрями удосконалення процесу управління прибутковістю машинобудівних підприємств. *ЕКОНОМІКА: реалії часу*. 1, С 86 – 97.
8. Скалюк Р.В., 2013. Управління прибутком підприємств: стратегічний підхід. *Фінанси, облік і аудит*. 2, С. 109–118.
9. Сковородкина Л.В., 2011. *Финансовый менеджмент. Учебно-методическое пособие для сам. изуч. дисциплины. Ч.2*. Симферополь.
10. Худа В.В., 2005. Торговельний прибуток як фінансовий інструмент активізації підприємництва *Вісник Львівської державної фінансової академії*. С. 428 – 432.
11. Хринюк О.С., Бова В.А., 2018. Прибуток як інструмент управління фінансовим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. [online] 3, Доступно: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6167> (Дата звернення: 21 січня 2021).

References

1. Dovbnia S.B., Pendik O.G (2014) 'Methodical special of cost effectiveness values and development of his classification', *Young scientist*, (5), pp. 94 - 97.
2. Ghigalkevich G.M., Fisenko E.S. (2016) 'System of management of profit as condition of effective management of enterprise', *Economic and society* , (28), pp. 150 - 155.

3. Zinchenko O.A. (2013) 'Identification of indicators of profitability that based on profit value', *Herald of economic of transport and industry*, (4), pp. 145 - 148.
4. Kyshik I.L., Martynenko V.P. (2017) 'Management of formation process of enterprise profitability', *Actual problems of economic and management*, (11), [Online]. Available at: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22592> (Accessed: 19th of January 2021).
5. Lakhtionova L.A. (2004) *Financial analysis of agricultural enterprise*, Kyiv: KNEU.
6. Nogina S.V. (2013) 'Ways to improve formation and allocation profit', *Economic analysis*, (8), pp. 283 - 286.
7. Olynyk T.V. (2017) 'Criteria and ways to improve process management of machine-building enterprise profitability', *Economic: realities of the time*, (1), pp. 89 - 97.
8. Skaliuk R.V. (2013) 'Management of enterprise profitability: strategic version', *Finance, Accounting and Auditing*, (2), pp. 109 - 118.
9. Skovorodkina L.V. (2011) *Financial management. Educational guide from self-learning. Part 2*, Symfiropol
10. Huda V.V. (2005) 'Trading profit as financial tool of enterprise activation ', *Herald of Lviv State Financial Academy*, pp. 428 - 432.
11. Khryniuk, O. S. and Bova, V. A. (2018), "Profit as a tool managing financial potential of the enterprise", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6167> (Accessed 21 Jan 2021).

Хринюк А.С.

*к.э.н. доцент кафедры экономики и предпринимательства
Национальный технический университет Украины
"Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского"*

Серedyuk Ю.М.

*студент ФММ, Национальный технический университет Украины
"Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского"*

УПРАВЛЕНИЕ ПРИБЫЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследована экономическая суть управления прибыльностью предприятия. В частности, определены цели, основные факторы, которые влияют на процесс управления прибыльностью, критерии выбора комплекса мероприятий, направленных на рост прибыльности предприятия, и структуру системы управления прибыльностью. Рассмотрены и обоснованы основные принципы функционирования системы управления прибыльностью, основными из которых являются совместимость с общей системой управления предприятием, согласованность со стратегией развития предприятия, комплексность принятия решений, динамичность управления, системность, непрерывность, альтернативность, относительная автономность и соответствие. Определены субъективные и объективные факторы, которые способны влиять на механизм управления прибыльностью и отмечена важность оценки их возможного влияния при формировании и внедрении системы управления прибыльностью. Исследована структура системы управления прибыльностью, которая представлена взаимосвязанными элементами, которые в процессе самостоятельно исполняют разные функции в определённой последовательности, а в комплексе обеспечивают реализацию цели и решению задач, направленных на управление прибыльностью.

Ключевые слова: прибыль; прибыльность деятельности предприятия; эффективность; система управления прибыльностью.

O. Khryniuk

*PhD of economic sciences, associated professor,
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute*

Y. Serediuk

student, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

MANAGEMENT OF ENTERPRISE PROFITABILITY

On this article studied economic substance a management of enterprise profitability. Was consider goals, key factors that have an impact to the management of enterprise profitability, selection criteria of decisions that have a positive influence to the enterprise profitability. Main principles of functioning the system of management of enterprise profitability was consider and rationalize. Main ones are integration the system of management of enterprise profitability with general management of enterprise, integration the system of management of enterprise profitability with general strategy of development's enterprise, variation, comprehensiveness, dynamism, system, continuity, alternative, relative autonomy and conformity. Identified objective and subjective factors that have influence to the mechanism of management of enterprise profitability and identified the need for assess their impact when the implementation the system of management of enterprise profitability. Studied structure of system of management of enterprise profitability. Structure of system of management of enterprise profitability is interrelate elements that individual different work but in combination meet the general objective that profit increase.

Keywords: profit; profitability of enterprise; effectiveness; structure of system of management profitability.

**Хринюк О.С.
olex_x@ukr.net**